

Bioethica

Vol 4, No 1 (2018)

Bioethica

Why Bioethics?

Evangelos D. (Ευάγγελος Δ.) Protopapadakis
(Πρωτοπαπαδάκης)

doi: [10.12681/bioeth.19700](https://doi.org/10.12681/bioeth.19700)

To cite this article:

Protopapadakis (Πρωτοπαπαδάκης) E. D. (Ευάγγελος Δ. (2018). Why Bioethics?. *Bioethica*, 4(1), 2-4.
<https://doi.org/10.12681/bioeth.19700>

Άρθρο Σύνταξης

Γιατί Βιοηθική;

Ευάγγελος Δ. Πρωτοπαπαδάκης

Επίκουρος Καθηγητής Εφαρμοσμένης Ηθικής, Φιλοσοφική Σχολή,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιον Αθηνών, Αθήνα
Διευθυντής του Εργαστηρίου Εφαρμοσμένης Φιλοσοφίας, Αθήνα

eprotopa@ppp.uoa.gr

Why Bioethics?

Evangellos D. Protopapadakis

Assistant Professor, School of Philosophy, National and Kapodistrian University of Athens, Athens
Director of the UoA Applied Philosophy Research Laboratory, Athens

Όταν πριν από περίπου δεκαπέντε χρόνια ολοκλήρωσα την διδακτορική μου διατριβή με θέμα την περί την ευθανασία ηθική συζήτηση στο πλαίσιο της Βιοηθικής, έπρεπε διαρκώς να εξηγώ στον εκάστοτε συνομιλητή μου – τότε αλλά και για πολύ καιρό μετέπειτα – τι είναι αφ' ενός η ευθανασία και, αφ' ετέρου, η Βιοηθική. Συχνά έπρεπε να διευκρινίζω, επίσης, ότι δεν είμαι γιατρός ή βιολόγος, αλλά πως ασχολούμαι με την φιλοσοφία. Σήμερα πλέον ελάχιστοι με ρωτούν – για την ακρίβεια, πάνε χρόνια από την τελευταία φορά. Η Βιοηθική – ειρήσθω εν παρόδω, και η ευθανασία – έχουν ήδη μπει στην ζωή μας για τα

καλά. Μάλιστα, οι πλέον ενδιαφέρουσες συζητήσεις στον χώρο της Ηθικής συνολικά – αλλά και οι πλέον έντονες – αφορούν πια σχεδόν αποκλειστικά την Βιοηθική.

Οι άνθρωποι επιλέγουμε τις ενασχολήσεις μας είτε *παίζοντας*, είτε *σπουδάζοντας* – δηλαδή, είτε επειδή μας σαγηνεύουν κάποια αντικείμενα, είτε διότι η ανάγκη μας επιβάλλει να εγκύπτουμε σε αυτά. Ενίοτε, όχι πολύ συχνά, η σαγήνη συναντάται με την ανάγκη, και η σύμπτωσή τους γεννά πεδία σπάνιας γονιμότητας – αυτή είναι η περίπτωση της Βιοηθικής. Στο σύντομο αυτό κείμενο θα σκιαγραφήσω τους λόγους οι οποίοι

επιβάλλουν σήμερα την ενασχόλησή μας με την Βιοηθική, ενώ, παράλληλα, φιλοδοξώ να μεταφέρω λίγη από την γοητεία που αυτή ασκεί σε όποιον έρχεται σε επαφή μαζί της.

Η ραγδαία πρόοδος στις λεγόμενες επιστήμες της ζωής – την ιατρική, την βιοϊατρική, την βιοτεχνολογία, την γενετική, την βιολογία – και τα αντίστοιχα τεχνολογικά επιτεύγματα δίνουν σταδιακά υπόσταση με εκθετικά αυξανόμενη ταχύτητα σε έναν νέο, γενναίο κόσμο, στον οποίον οι άνθρωποι διαθέτουν καινοφανείς δυνατότητες διαχείρισης και ελέγχου του γεγονότος της ζωής από την αρχή της έως και το τέλος της, αλλά και σε πολλές από τις ενδιάμεσες πτυχές της. Όσο εντονότερα καθίσταται απτή η νέα αυτή πραγματικότητα, τόσο πιο αδροί προδιαγράφονται οι κίνδυνοι που παρακολουθούν τα αδιαμφισβήτητα και σχεδόν εξωτικά ωφέληματα που αυτή προοιωνίζεται – κίνδυνοι καινοφανείς, τους οποίους γεννούν οι – εξίσου καινοφανείς – επιλογές που σήμερα μας είναι διαθέσιμες, αλλά και κίνδυνοι με τους οποίους ήδη έχουμε αναμετρηθεί κατά το παρελθόν, όμως πλέον είτε έχουν καταστεί περισσότερο ανάγλυφοι, είτε έχουν λάβει εντελώς διαφορετική μορφή από αυτήν που είχαν. Πέρα και πάνω από όλα αυτά, η εποχή της βιοτεχνολογίας αμφισβητεί με σφοδρότητα τις έννοιες και τα αξιακά συστήματα βάσει των οποίων έως πρότινος αντιλαμβανόμασταν τον εαυτό μας και διαμορφώναμε τις σχέσεις μας με τους άλλους: η ζωή έχει παύσει προ πολλού να αποτελεί απροϋπόθετο συμβάν ανάδυσης, αφού πλέον μπορεί να *σχεδιασθεί* και να *παραχθεί* – από *θαύμα* έχει μετουσιωθεί σε *επίτευγμα*. Ο θάνατος διατηρεί ακόμη αρκετό από το μυστήριο που ανέκαθεν τον περιέβαλε, όμως η επικράτειά του δείχνει να μην είναι απολύτως απρόσβλητη σε παρεμβάσεις – σήμερα η ζωή μπορεί χάρη στην επιστημονική πρόοδο και τα επιτεύγματα της τεχνολογίας να παραταθεί πέραν των ορίων που μισό αιώνα νωρίτερα θεωρούνταν *φυσικά*. Η συμπεριφορά, οι ηθικές επιλογές και ο χαρακτήρας, άχρι τούδε εξαρτημένα σε ιδιαιτέρως σημαντικό βαθμό από την γονιδιακή τυχαότητα και την συγκυρία εντός της οποίας η μοίρα ρίχνει κάθε έναν από εμάς, πλέον φαίνεται πως μπορούν να ελεγχθούν σε μεγάλο βαθμό χάρη στην γενετική μηχανική αφ' ενός, και στην παρέμβαση στην χημική ιδιοσυστασία του οργανισμού μας

αφ' ετέρου. Στο πλαίσιο που ορίζουν τα παραπάνω, τα ιδεολογήματά μας ενίοτε φαντάζουν ανεπαρκή και τα αξιακά μας συστήματα παρωχημένα: η δυνατότητα της επί μακρόν διατήρησης σε κατάσταση μη αναστρέψιμου κώματος ενός σαρκίου φαίνεται να χλευάζει εξ ίσου την επιταγή «ου φονεύσεις», όσο και την καταδίκη της ευθανασίας από όσους ασπάζονται την καντιανή ηθική παράδοση.

Το σκηνικό μέσα στο οποίο οφείλουμε να οργανώσουμε την ζωή μας και τις κοινωνίες μας είναι καινούριο, *άλλης τάξεως* σε σχέση με οτιδήποτε έχει γνωρίσει το είδος μας κατά το παρελθόν. Και, όπως κάθε τι καινοφανές, το σκηνικό μας στην πρώτη φάση της εκδίπλωσής του, αυτήν που σήμερα διανύουμε, φαντάζει συγκεχυμένο και απαιτεί κάποιου είδους διευθέτησης, ώστε οι ελπίδες που το συνοδεύουν να γίνουν πραγματικότητα και οι κίνδυνοι που το σκιάζουν να μείνουν απλές ανησυχίες και να ξεθωριάσουν. Αυτό είναι το έργο της Βιοηθικής: η κατανόηση, η διευθέτηση και η βελτιστοποίηση αυτού του νέου κόσμου που είναι ήδη εδώ – και, μάλιστα, για πρώτη φορά στην ανθρώπινη ιστορία, προτού αυτός παγιωθεί και λάβει την τελική του μορφή. Έως τώρα το είδος μας συνήθιζε πρώτα να δοκιμάζει στην πράξη τις νέες επιλογές που η επιστημονική και τεχνολογική πρόοδος κάθε φορά του προσέφερε, και κατόπιν να συζητά εάν αυτές αρμόζι να είναι διαθέσιμες – κλασικό παράδειγμα η ρίψη της πυρηνικής βόμβας στη Χιροσίμα. Σε ό,τι, όμως, αφορά τα ζητήματα με τα οποία απασχολείται η Βιοηθική, η συζήτησή τους προηγείται της πρόκρισης της όποιας επιλογής – κλασικό παράδειγμα η κλωνοποίηση ανθρώπων. Υπό την έννοια αυτή η Βιοηθική αποτελεί απότοκο – αλλά και απτή απόδειξη – της σχετικής ηθικής ενηλικίωσης του είδους μας.

Είναι εφικτή η ευόδωση του έργου της Βιοηθικής; Προφανώς ναι, παρότι ήκιστα ευχερής. Εάν η Βιοηθική επιθυμεί να διατηρεί τις ελπίδες που διαθέτει να επιτύχει στους σκοπούς της, οφείλει πρωτίστως και κυρίως να παραμείνει πιστή στην φύση της. Με άλλα λόγια, οφείλει αφ' ενός να αποφύγει να καταλήξει *μόνον* ηθική συζήτηση, και αφ' ετέρου να παραμείνει *κυρίως* ηθική συζήτηση. Η Βιοηθική, βλέπετε, από την φύση της αποτελεί σημείο ώσμωσης και συνεργασίας ποικίλων επιστημονικών κλάδων, οι

οποίοι τής είναι όλοι απαραίτητοι: χρειάζεται την ιατρική και την βιολογία, την γενετική και την φαρμακολογία, την νομική και την θεολογία, την κοινωνιολογία και την ηθική. Εάν κάποιος από τους κλάδους αυτούς αποκλείεται ή υστερεί, το έργο της Βιοηθικής καθίσταται δυσχερές ή και αδύνατον. Πως μπορεί, φέρ' ειπείν, να διαχειρισθεί ο νομικός – αλλά και ο ηθικός φιλόσοφος – το ζήτημα της ευθανασίας, εάν δεν διαθέτει έναν επαρκή και τεκμηριωμένο ορισμό του θανάτου από τον χώρο της ιατρικής – εάν δεν γνωρίζει, επί παραδείγματι, εάν το μη αναστρέψιμο κώμα συνιστά *ζωή* και δη *ανθρώπινη*; Πως θα συζητήσουμε την δυνατότητα κλωνοποίησης ανθρώπων χωρίς να γνωρίζουμε από τους βιολόγους και τους γενετιστές εάν μέσω αυτής θα δημιουργούνται πράγματι *πανομοιότυπα αντίγραφα* ενός υπάρξαντος ή υπάρχοντος ανθρώπου; Η Βιοηθική έχει σχεδιασθεί εξ αρχής ως διεπιστημονικό πεδίο, και μόνον ως τέτοιο μπορεί να είναι χρήσιμη και να παραγάγει αποτελέσματα. Εντούτοις, όσο και εάν η απαίτηση της διεπιστημονικότητας παρακολουθεί αναπόδραστα την Βιοηθική, αυτή δεν παύει πάντοτε να παραμένει κυρίως και πρωτίστως Ηθική. Και τούτο διότι σε ό, τι αφορά τις επιστήμες της ζωής – και ανεξαρτήτως της ιδιαιτερότητας του εκάστοτε προς συζήτηση θέματος – το ζητούμενο στο τέλος πάντοτε είναι εάν κάτι *πρέπει* να επιδιωχθεί και να εφαρμοσθεί, ή όχι. Και τούτο, ως κατ' εξοχήν ηθικό ερώτημα, απαιτεί από εμάς να προκρίνουμε *μία* ηθική επιλογή μεταξύ των προσφερομένων, κάτι που είναι αδύνατον να επιτευχθεί επί οιασδήποτε άλλης βάσης πέραν εκείνης της εκτίμησης της ιδιαίτερης ηθικής αξίας κάθε μίας από τις διαθέσιμες επιλογές.

Οι γενναίοι καινούριοι κόσμοι χρειάζονται καλοσχεδιασμένα όργανα πλοήγησης, εάν κάποιος επιθυμεί να μην εμπιστευθεί την πορεία του *μόνον* στις διαθέσεις της τυχειότητας. Το είδος μας κατά το παρελθόν πολλές φορές – καλύτερα, *όλες* τις φορές – επέδειξε σε ανάλογες περιστάσεις ιδιότυπη εφηβική προπέτεια, και αυτή η απερισκεψία έγινε η αιτία ορισμένων εκ των μελανότερων στιγμών της ιστορίας μας. Είναι ελπιδοφόρο το γεγονός πως σήμερα δείχνουμε σταθεροί στην απόφασή μας να σχεδιάσουμε εκ των προτέρων την πορεία μας διά μέσου του κυκεώνα που συνθέτουν τα επιτεύγματα της βιοτεχνολογίας, της βιοϊατρικής, της γενετικής και των συναφών με αυτές επιστημών εμπιστευόμενοι την καλύτερη *πυξίδα* που διαθέτουμε, την Βιοηθική.